

Povzetek teme: Slovenci v Nemškem cesarstvu (10 – 15.stoletje)

- **O nemškem cesarstvu;**

Srednjeveški partikularizem – Neka država se cepi na več manjših dežel (=vojvodin=knježevin)

Velika Karantanija – državna tvorba na vzhodu Nemškega cesarstva, ki je bila razdeljena na krajine. Njena vloga je bila obramba proti Ogrom. Ti doživijo usoden poraz proti saškemu vojvodu Otonu leta 955 pri mestu Augsburg. Leta 962 Oton postane prvi nemški cesar. Velika Karantanija razpade (obramba pred Ogrri ni več potrebna) na pet dežel: **Kranjska** (Kranj, Kamnik, Ljubljana), **Štajerska** (Gradec), **Koroška** (Celovec), **Primorska** (Gorica), **Istra** (Koper).

- **Kolonizacija slovenskega ozemlja** - Kolonizacija = naselitev nekega ozemlja; glede na način ločimo zunanjo kolonizacijo (poseganje na ozemlje drugega naroda) in notranjo kolonizacijo (narod na svojem ozemlju naseljuje še ne obljudena področja). Srednjeveška kolonizacija je vseevropska. Kolonizacija Nemcev je voden proces (vodijo jih fevdalci ali Cerkev). Vzroki: *konča se preseljevanje narodov* (nastopi mirnejše obdobje), *spremembe v kmetijstvu* (triletno kolobarjenje s praho, plug, železno orodje, konjska vprega, mlin). Posledice: *naraščanje števila prebivalstva* (ugodnejše življenjske razmere – s tem tudi problem prenaseljenosti!), *kultiviranje pokrajine* (videz evropske pokrajine se temeljito spremeni).

Naše ozemlje si deli plemstvo (fevdalci nemške narodnosti – germanizacija – slovensko naseljitveno območje se močno skrči iz 70 000 km² na 24 000 km²) in Cerkev.

Nižinska kolonizacija (od leta 1000 do 1300) – je zunanja kolonizacija, usmerjena v ravninski svet. Je načrtna, vodena kolonizacija (s strani fevdalcev in Cerkve). V tem času nastane največ slovenskih mest in vasi. Nastane pa tudi prvi nemški jezikovni otok (na Sorškem polju).

Višinska kolonizacija (14. in 15. stoletje) – je pretežno notranja kolonizacija, usmerjena v hribovje nad 1000 metri nadmorske višine. Tu se ljudje ukvarjajo z živinorejo (švajge – sirmice). Značilne so raztresene vasi (tipična imena vasi iz tega časa so Rovte, Rut, Rute, Novaki, Novine). Oblika kmetije se imenuje celek. Nastane še nekaj novih nemških jezikovnih otokov (območje Kočevskega, območje nad Baško grapo, območje doline Bele in Kanalske doline).

Dodatna kolonizacija (po letu 1500) – je zunanja kolonizacija, usmerjena na bolj obmejna področja naših dežel. Uskoki (Srbi, ki bežijo pred Turki) se naseljujejo v Beli krajini, na Notranjskem, v zaledju Trsta in na Dravskem polju.

- **Slovensko podeželje v srednjem veku** – Večina kmetov spada v podložniški stan (tlačani), nekaj pa jih je tudi svobodnih (potomci kosezov) – družbena ureditev je frankovski fevdalizem za katerega je značilno vezalno razmerje (cesar – višje plemstvo (kralji, vojvodine, knezi) – nižje plemstvo (vitezi, graščaki) – kmetje) Vsak podložnik je imel obveznosti do fevdalca (dajatve in tlaka), države (davki) in Cerkve (desetina).

Struktura zemljiške gosposčine (fevda) – Velikost fevda primerjamo z velikostjo današnjih občin ali župnij; Meje so bile naravne (potoki, reke, vznožja in vrhovi hribov, ...); Upravno središče je bil grad ali dvor. Tu živijo: fevdalec (ni nujno!), upravnik zemljiške gosposčine, vojaška posadka, biriči (nekakšna grajska policija), grajski hlapci in dekle (ponekod so živeli tudi notarji, konjarji, kuharji,...-odvisno od premožnosti fevdalca); Fevdalec je imel nekaj ozemlja zase – pridvorna zemlja (obdelujejo jo hlapci in dekle); V fevdu je bilo lahko tudi več vasi (kjer so živeli kmetje in podložniki); Zemlja, ki jo obdelujejo kmetje imenujemo podložniška (zakupna) zemlja. Podložnik jo je imel lahko kot časni zakup (ko oče umre mora sin ponovno plačati primščino), dedni zakup (ko oče umre, sin avtomatsko deduje; nek rod je plačal velik znesek za ta zakup); Imeli so lahko še vaški ribnik, pašnik, gozd,... Last skupnosti imenujemo srenjska zemlja; Fevdalec Cerkvi podari manjše posestvo, sicer pa so župniki svobodni (podrejeni so namreč škofu in ne fevdalcu); Pod gradom so večkrat nastala tudi mesta (obdana z obzidjem). Tu je tok življenja drugačen, meščani so svobodni in izvzeti, tu veljajo povsem drugačna pravila.

Podložniška kmetija na Slovenskem se imenuje *huba* (=manus). Glede na velikost kmetij ločimo celake, polovnjake ali četrtnjake. Uveljavi pa se tudi nov sloj prebivalstva – kmetje, ki so imeli le hišo in malo vrta so se imenovali kajžarji ali kočarji (ti so sicer zametek kasnejšega delavstva).

Obveznosti kmeta do fevdalca so bile popisane v urbarjih (zemljiških knjigah). To so bili popisi dajatev, ki jih je vodil grajski pisar. V Sloveniji je najbolj znan urbar Škofjeloške gosposčine.

Kmetje so bili fevdalcem dolžni dajati naslednje obveznosti: dajatve ali pravde, ki jih delimo na *velike pravde* (žito, živali iz hleva, sir, volna, vino,...) in *male pravde* (piščanci, jajca, laneno blago, med, vosek, lesena posoda,...), tlaka - pomeni različna opravila, ki jih je kmet delal za fevdalca-npr. gradnja obzidij (aktualno v času turških vpadov!), delo na polju, gradnja cest, vozna ali tovorna tlaka...

Dajatve so se na začetku dajale v naturalijah (pridelkih), ko pa se začne razvijati trgovina nosijo dajatve v denarju (tudi tlako).

Posebne dajatve: *primščina*; fevdalci so si dajatve izmišljali sproti (za *lov, ribarjenje, ob poroki*,...). Kmetje so torej vse bolj obremenjeni (veča se število majhnih kmetov), saj so se z večanjem dajatev sorazmerno dvignile tudi desetine in davki.

Pristojnosti fevdalca nad kmetom; Podložnik je last fevdalca (je osebno nesvoboden) – temu rečemo tudi, da je privezan na zemljo. Nad svojim podložnikom ima fevdalec tudi sodno oblast (nekateri so imeli celo pravico do krvnega sodstva – izrekat smrtne kazni) in pravno oblast (pobiral je davke).

- **Mesta na Slovenskem**; Primerjava med slovenskim antičnim in srednjeveškim mestom: čas nastanka (obmorska mesta – antika, srednjeveška mesta – večinoma 13. stol, nekaj tudi v 14. in 15. stol.), prebivalstvo (antična mesta – Romi, Italijani; srednjeveška mesta – Nemci), velikost mesta (oba tipa mest imata obzidje, a antična mesta so imela posest tudi zunaj obzidja, bila so večja), dejavnosti meščanov (antika – poleg cehov tudi ribištvo, solinarstvo, vinogradništvo, srednjeveška mesta – trgovina in obrt-cehi), premoženjski status (v antičnih mestih so meščani premožnejši-bogate patricijske družine, vzrok je pomorska trgovina; v srednjem veku so tudi sicer manjše premoženjske razlike)

Nastanek srednjeveškega mesta – Povezan je z razvojem trgovine in z napadi turkov. Lega mest je ob trgovskih poteh, ob rekah in pod gradovi. Način nastanka mest: Mesto je moralo dobiti mestne pravice, ki so jih dobili z listino. Mestne pravice so: pravica do obzidja, pravica do svobode, pravica do vsakodnevnega sejma. Mesto je lahko dobilo tudi posebne pravice (regalije) kot npr. pravica do kovnice in pravica do obvezne poti. Pravico jim je dal fevdalec. Temu so morali plačevati davek.

Gospodarstvo mest na Slovenskem; Mesta so majhna. Prebivalci so večinoma nemške narodnosti. Obrti so organizirane v cehe (o tem pričajo izveski na ulicah, imena ulic in mostov). Najbolje tipične obrti pri nas so povezane z železarstvom (kovaška obrt, izdelovanje kovinskih izdelkov). Trgovina se razvija po prometnih poteh, ki pa so bile pri nas v dokaj slabem stanju. Pri nas je bilo od trgovine najbolj razvito tovorništvo (težaven poklic – slabe prometne poti, veliki stroški – mitnine, mostnine, pristojbine,...). Meščani sami upravljajo s svojim mestom. Poznamo nekaj pomembnih organov: mestni sodnik, mestni svet in mestna skupnost. Niso bili vsi prebivalci mest tudi meščani (npr. Židje, duhovniki, pomočniki v cehovskih delavnicah, plemiči). Mestni statut je zbirka zakonov, ki urejajo življenje v mestu. Pri nas sta znana Piranski in Ptujski statut.

- **Cerkvena organizacija na Slovenskem**; Naše ozemlje pripada dvema nadškofijama: Salzburška nadškofija in Oglejski patriarhat. Imamo tudi nekaj pomembnih samostanov, kjer živijo različni meniški redovi (Stična – cistercijanci, Žiče, Bistra, Pleterje - kartuzjarci, Gornji Grad – benediktinci). Tu nastane veliko rokopisov, kodeksov, ki so se pisali v skriptorijih.